

Studie 10/2022

Kompenzace ztráty příjmů v pandemii covid-19: vítězové a poražení¹

ČERVENEC 2022

KLÁRA KALÍŠKOVÁ, LUCIE ZAPLETALOVÁ

Shrnutí klíčových skutečností

- Ve studii analyzujeme zacílení příjmově kompenzačních nástrojů přijatých českou vládou v reakci na pandemii onemocnění covid-19 na různé skupiny domácností. Ukazujeme, jaký podíl celkových nákladů na kompenzační opatření byl zacílen na nejzasáženější skupiny obyvatel.
- I přes značné náklady státu na kompenzaci snížení příjmů domácností dopadla pandemie podstatně tíživěji na chudší vrstvy společnosti. Tento fakt se může v budoucnu projevit v prohloubení existujících problémů se zadlužeností, exekucemi nebo postižením dětí chudobou.
- Analýza je založená na unikátních datech z průběžného šetření ve vzorku domácností v rámci projektu Život během pandemie společnosti PAQ Research ve spolupráci s IDEA při CERGE-EI a s podporou Akademie věd ČR. Data o struktuře příjmů domácností pochází ze šetření SILC Českého statistického úřadu a simulace jsou provedeny pomocí vlastního modelu TAXBEN.
- Nejvíce zasáženými skupinami domácností jsou z hlediska ekonomické činnosti domácnosti osob samostatně výdělečně činných a těch, kteří před vypuknutím pandemie využívali různé formy prekarizované práce. K významnému poklesu příjmů došlo také v domácnostech s dětmi do 12 let, v domácnostech samoživitelů a v domácnostech, které se už před vypuknutím pandemie nacházely v příjmové chudobě.

¹ Tato studie reprezentuje pouze názor autorek, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE). Poděkování patří Danielu Münichovi, Michalu Šoltésovi a Danielu Prokopovi za velmi cenné připomínky a návrhy na zlepšení studie a dále řadě kolegů za užitečné postřehy k pracovním verzím výpočtů a textu. Veškeré případné nepřesnosti a chyby jdou na vrub nás jako autorek.

Studie vznikla v rámci projektu “Mapování dopadů ekonomické krize a optimalizace systémů daní, dávek, exekucí a insolvenčí pro zmírnění jejich nepříznivých vlivů” (č. TL04000332), který byl spolufinancován Technologickou agenturou ČR. Studie byla vydána i díky podpoře Akademie věd ČR v rámci programu Strategie AV21.

- Největší objem prostředků určených ke kompenzaci negativních příjmových důsledků pandemie covid-19 byl vynaložen na změny v daňovém systému (téměř 130 mld. Kč ročně). Na dočasná pandemická opatření, mířená přímo na pomoc domácnostem postiženým proti-covidovými restrikcemi, mířilo přes 63 mld. Kč. Nejmenší část nákladů byla vynaložena na posílení dávkového systému, jehož změny stály jen necelé 4 mld. Kč za rok.
- Daňové změny v době pandemie, ač nákladově pro státní rozpočet nejvýznamnější, příjmově pomohly spíše bohatším a více vydělávajícím domácnostem, které byly pandemií zasaženy méně.
- Soubor opatření přímo kompenzujících restrikce spojené s pandemií úspěšně cílil na kompenzaci ztráty příjmů u osob se stabilním příjmem (ať už zaměstnanců nebo OSVČ). Tato opatření ale nebyla schopna pomoci lidem s nárazovými, občasnými zdroji výtěžku v prekarizovaných zaměstnáních. Naopak bylo v rámci těchto opatření vynaloženo přes 14 mld. Kč na příspěvek pro penzisty, kteří byli pandemií po příjmové stránce zasaženi minimálně.
- Změny v dávkovém systému byly svým rozsahem minimální a kapacitu zlepšit výrazně zhoršenou situaci nízkopříjmových domácností neměly.